

Zdzisław Krzemiński

Adwokaci w "Słowniku biograficznym konspiracji warszawskiej"

Palestra 31/9(357), 100-103

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KARTKI Z HISTORII**1.****ZDZISŁAW KRZEMIŃSKI****ADWOKACI W „SŁOWNIKU BIOGRAFICZNYM
KONSPIRACJI WARSZAWSKIEJ”**

1. Na rynku księgarskim ukazała się ciekawa praca historyczna, mianowicie „Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939—1944”. Autorem jest młody historyk Andrzej Krzysztof Kunert.¹

Praca zawiera przedmowę napisaną przez prof. Aleksandra Gieysztora. Czytamy w niej między innymi:

„Zamierzeniu autorskiemu, którego owocem jest Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939—1944, należy się pełne uznanie. Utrwalić wspomnienie ludzi, zedrzeć ostonę anonimowości z nazw i kryptonimów, ujawnić pseudonimy, pokazać losy jednostek, ich walkę i sukcesy, klęski i upadki, cierpienia i śmierć, sumujący się w wielką liczbę ich wkład w pięcioletnią bitwę warszawską, a wszystko to oprzeć na gruntownych wiadomościach i przekazać rzetelnym słowem — tak sformułowane zadanie i tę jego realizację trzeba przyjąć z najgłębszą satysfakcją naukową i emocjonalną:

W dalszej części przedmowy czytamy:

„W historii najnowszej szczególnie potrzebne są prace i studia, dokumentujące czyny ludzi, zdarzenia i zjawiska, których interpretacja i szacowanie — jeśli nie mają być pochopne, impresyjne i jednostronne — muszą opierać się na możliwie wyczerpującej znajomości rzeczy. Stąd znaczenie mikromonografii (czasem w znacznych rozmiarach) jednego oddziału bojowego, jednego ogniwa organizacyjnego czy jednego fragmentu działań, gdzie nasz głód wiedzy konkretnie zaspokajają informacje zaczerpnięte ze źródeł, sprawdzone wedle najlepszej woli i umiejętności i podobnie przedstawione czytelniczemu ocenie”.

Przytoczyłem zasadnicze części przedmowy przede wszystkim dlatego, że pochodzi ona od znawcy przedmiotu. Dodajmy do tego, że jest to bardzo trafna ocena recenzowanej pracy.

Należy wyrazić zadowolenie, że giną „białe plamy” w naszej historii lat wojennych. W ostatnim czasie ukazało się wiele cennych prac dokumentujących dorobek polskiego podziemia. Ważnym krokiem na tej drodze jest opracowanie i wydanie omawianego Słownika.

¹ Andrzej Krzysztof Kunert: Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939—1944, Warszawa 1987, str. 197.

Jest to na razie pierwszy tom. A ma być ich aż sześć. Słownik opracowany został systemem holenderskim, polegającym na tym, że każdy z sześciu tomów ma zawierać życiorysy od A do Z.

2. Nas interesuje przede wszystkim to, w jakim zakresie Słownik uwzględnił życiorysy adwokatów działających w konspiracji.

Jako pierwszy w porządku alfabetycznym umieszczony został biogram mecenasa Bogumiła Chwista. Szczególnie cenne są tutaj wiadomości dotyczące działalności kolegi B. Chwista w okresie młodości. Dowiadujemy się, że był on uczestnikiem Trzeciego Powstania Śląskiego (1921). W czasie działań powstańczych został ciężko ranny (przestrzelone płuca) i właściwie do końca swego życia był inwalidą. Nie przeszkodziło mu to w działalności konspiracyjnej w czasie drugiej wojny światowej. Od pierwszej chwili okupacji głęboko tkwił w podziemiu politycznym: najpierw w Kadrze Polski Niepodległej (KPN), a potem w Armii Krajowej. Współpracował z prasą konspiracyjną. Po wojnie wykonywał zawód adwokacki w Warszawie. Zmarł w 1974 r.

Następny biogram „adwokacki” poświęcony jest osobie mecenasa Eugeniusza Ernsta. Był on członkiem Tajnej Rady Adwokackiej działającej w Warszawie, o czym mieliśmy już kilkakrotnie okazję pisać. Ponadto działał w podziemnym sądownictwie. Pełnił funkcje przewodniczącego Cywilnego Sądu Specjalnego w Warszawie. Zmarł w roku 1970.

Skoro jesteśmy przy tajnym sądownictwie, to trzeba tu wymienić mec. Stanisława Koziołkiewicza, którego obszerny biogram znalazł się także w Słowniku. Autor podaje dane dotyczące miejsca urodzenia, ukończenia studiów prawniczych oraz daty wpisania na listę adwokatów. Uzupełniając te dane trzeba dodać, że już w czerwcu 1938 r. mec. S. Koziołkiewicz wchodził w skład Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie, w ramach działalności w tejże Radzie pełnił funkcje rzecznika dyscyplinarnego oraz wchodził w skład Komisji Aplikacji Adwokackiej. W czasie okupacji działał w konspiracji. Był członkiem Tajnej Rady Adwokackiej oraz prokuratorem Cywilnego Sądu Specjalnego na miasto i okęg Warszawy. Zmarł w roku 1980.

Następny adwokacki biogram łączy się też z podziemnym sądownictwem. Chodzi o mec. Witolda Szulborskiego, który w czasie okupacji pełnił funkcje zastępcy Szefa Służby Sprawiedliwości w Komendzie Głównej Armii Krajowej. Po wojnie wykonywał w Warszawie zawód adwokacki. Był członkiem Rady Adwokackiej w Warszawie. Zmarł w roku 1967.

Ciekawe dane zawarte są w biografii poświęconym osobie mec. Feliksa Zadrowskiego. Przed wojną był członkiem Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie. Po wyjeździe wicedziekana Z. Blenaua z kraju (październik 1939 r.) zostaje wicedziekanem. W związku z rozwiązaniem przez Niemców samorządu adwokackiego powołany zostaje do tzw. *Beiratu*. Jest jednym z „czternastu sprawiedliwych” głoszących przeciwko skreśleniu Żydów z listy adwokackiej. O tym głośnym zdarzeniu pisałem już

kilka razy, nie trzeba więc go bliżej opisywać. Jednakże należy przypomnieć, że za karę adw. F. Zadrowski — tak jak i pozostali głosujący na „nie” — został skreślony przez Niemców z listy adwokackiej. Od tej daty rozpoczyna się bardzo żywa działalność podziemna mec. F. Zadrowskiego. Przede wszystkim działa aktywnie w Delegaturze Rządu RP, zajmując po śmierci dziekana Leona Nowodworskiego stanowisko dyrektora Departamentu Sprawiedliwości. Tę funkcję pełni do roku 1945. Szczególnie aktywny był on w konspiracyjnym samorządzie adwokackim. I tak, był wiceprezesem Tajnej Naczelnej Rady Adwokackiej oraz wchodził w skład tajnej Rady Wydawniczej Polskiego Wydawnictwa Prawniczego. Był też redaktorem „Dziennika Ustaw” wydawanego (ukazały się dwa numery) w czasie Powstania Warszawskiego. Zmarł w roku 1952.

Działaczem podziemia był też mecenas Witold Rothenburg-Rościszewski (1901—1943), pseudonim „A. Sachnowski”. W konspiracji był organizatorem, a potem szefem organizacji pn. „Pobudka”, powołanej do życia jesienią 1939 r. Współpracuje wtedy z licznymi pismami konspiracyjnymi. Organizacja „Pobudka” przechodzi zmiany organizacyjne i przynależnościowe w następnych latach okupacji. Rościszewski podporządkowuje się AK oraz współpracuje z Delegaturą Rządu RP. (Departament Spraw Wewnętrznych). Działa w ramach KWC. Aresztowany w 1943 r., zostaje zamordowany przez gestapo.

Listę „adwokacką” zamyka w I tomie Słownika biogram poświęcony mec. Bernardowi Zakrzewskiemu. Jest to postać doprawdy wyjątkowa. Jego autentyczne nazwisko brzmiało Bernard Krawiec. Używał pseudonimu „Oskar”. W konspiracji akowskiej był od samego początku. W roku 1941 otrzymuje nominację na szefa Wydziału Bezpieczeństwa i Kontrwywiadu Oddziału II Komendy Głównej AK. Komórka ta na początku swej działalności liczyła kilka osób. W miarę upływu czasu i wobec nadmiaru zadań rozrosła się ona do rozmiarów kilkusetosobowego aparatu. Osiągnięcia kontrwywiadu były kapitalne. Prace naszego wywiadu i kontrwywiadu były bardzo wysoko oceniane przez sztaby alianckie. Można tu przytoczyć fakt szczególnie ważny, a mianowicie wykrycie dokonywanych przez Niemców prób z bronią raketową. Dzięki danym wystanym z Warszawy doszło do słynnego nalotu kilkuset bombowców brytyjskich (w nocy z dnia 17 na 18 marca 1943 r.) na bazę produkcyjną tych rakiet w Niemczech. W wyniku tego nalotu baza przestała istnieć. Wielkim sukcesem było uzyskanie przez akowski wywiad części pocisku raketowego V-1, produkowanego przez Niemców. Części te zostały przesłane samolotem do Wielkiej Brytanii, co umożliwiło przygotowanie stosownej obrony przed atakami raketowymi.

Dzięki danym uzyskanym przez kontrwywiad możliwe było dokonanie brawurowego zamachu (1 luty 1944 r.) na szefa SS i policji na dystrykt warszawski gen. SS Franz Kutscherę.

Mecenas Zakrzewski był uczestnikiem Powstania Warszawskiego w stopniu kapitana. Po wojnie zaczął wykonywać zawód adwokacki (Warszawa, ul. Szpitalna 8). Został potem aresztowany i skazany przez Sąd Wojewódzki na 15 lat więzienia. Karę tę zmniejszył Sąd Najwyższy do 12 lat. Po październiku 1956 r. został zrehabilitowany. Odznaczony był w czasie okupacji trzykrotnie Krzyżem Walecznych oraz krzyżem *Virtuti Militari* V klasy. Był autorem licznych artykułów dotyczących pracy kontrwywiadu. Zmarł w 1983 r.

3. Oceniając bardzo wysoko omawiany Słownik, należałoby odpowiedzieć na podstawowe pytanie, czy objęte pracą nazwiska adwokatów są rzeczywiście reprezentatywne. Odpowiedź na to pytanie jest jednak o tyle trudna, że autor we wstępie wyraźnie podkreślił, iż dobór nazwisk w tym pierwszym tomie wynikał z faktu posiadania kompletnych danych co do konkretnych osób. Opuszczenie przeto jakiegoś nazwiska nie świadczy wcale o tym, że osoba ta nie zasługuje na umieszczenie w Słowniku.

W tym stanie rzeczy należałoby pokusić się o wskazanie, którzy adwokaci działający w konspiracji zasługują na umieszczenie ich życiorysów w następnych tomach. I tu wymienilibym źródła, które polecam Autorowi przy dalszych jego pracach. Są to: 1) K. Potrzebowski: *Adwokat Cyryl Ratajski*, *Palestra* 1982, nr 4–5, s. 54 i n.; 2) Z. Krzemiński, R. Łyczywek: *Adwokatura warszawska*, t. II, Warszawa 1983; 3) A. Kiszka, Z. Krzemiński, R. Łyczywek: *Zarys historii adwokatury*, Warszawa 1978; Z. Krzemiński: *Czternastu sprawiedliwych*, „*Gazeta Prawnicza*” 1978, nr 18; Z. Krzemiński: *Dziekan Leon Nowodworski*, *Palestra* 1980, nr 3; K. Potrzebowski: *Kilka uwag w związku ze wspomnieniem o dziekanie Leonie Nowodworskim*, *Palestra* 1980, nr 4–5; K. Potrzebowski: *Adwokat Marian Borzęcki*, *Palestra* 1983, nr 1 (wkładka); 5) Z. Krzemiński: *Mecenas Bolesław Bielawski*, *Palestra* 1985, nr 6, s. 49 i n.; 6) Z. Krzemiński: *Zmarł dziekan Bohdan Suligowski*, *Palestra* 1984, nr 9, s. 1 i n.; 7) A. Symonowicz: *Wspomnienia z tajnego Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w okresie okupacji*, *Palestra* 1958, nr 3–4, s. 25 i n.; Z. Krzemiński: *Mecenas Witold Sawicki*, *Palestra* 1983, nr 12, s. 86 i n.; Z. Krzemiński: *Adwokaci w tajnym nauczaniu studentów prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, *Palestra* 1977, nr 1, s. 5 i n.*

4. Na zakończenie jedna uwaga. Kieruję ją przede wszystkim do przedstawicieli młodszego pokolenia, którzy — na ich szczęście — nie przeżywali na własnej skórze koszmaru okupacji. Przeczytajcie Słownik A.K. Kunerta! Naprawdę warto.

* Prócz wymienionych przez autora prac należałoby przytoczyć jeszcze dwie, też publikowane w *Palestrze*, a mianowicie: 1) W. Sieroszewski: *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w powstaniu warszawskim i udział w niej adwokatów*, *Palestra* 1977, nr 7, s. 69 i n. oraz 2) *Sesja naukowa na temat: Adwokatura polska w latach 1939–1945*, *Palestra* 1983, nr 8 (*przyp. Red. Palestry*).